

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного господарського
суду у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР
за серпень 2024 року

Зміст

1. Справи про банкрутство	5
1.1. Про вжиття заходів забезпечення заяви розпорядника майна боржника про покладення солідарної відповідальності на керівника боржника за незадоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство	5
1.2. Щодо можливості оскарження ухвали про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство в касаційному порядку	7
2. Справи щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язані з антимонопольним та конкурентним законодавством	9
2.1. Щодо реєстрації торговельної марки, об'єктом якої є колір	9
2.2. Про зупинення нарахування пені за прострочення сплати штрафу, накладеного органом АМКУ за порушення законодавства про захист економічної конкуренції	12
3. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав	13
3.1. Щодо ефективного способу захисту порушених прав незаконно виключеного учасника фермерського господарства	13
3.2. Щодо укладення договору дарування акцій за відсутності в повіреного повноважень на укладення такого договору	16
3.3. Про відсутність інтересу товариства у відновленні корпоративних прав учасника цього товариства	19
4. Справи щодо земельних відносин	21
4.1. Щодо необхідності документального підтвердження виконання орендарем обов'язку з повідомлення орендодавця про намір реалізувати право на укладення договору оренди землі на новий строк	21
5. Справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів	23
5.1. Щодо субсидіарної (додаткової) відповідальності органу місцевого самоврядування за боргами теплопостачального комунального комерційного підприємства	24
5.2. Щодо можливості зменшення судом неустойки, передбаченої ч. 2 ст. 785 ЦК України	27
5.3. Щодо обов'язку постачальника повернути суму ПДВ, сплачену покупцем за товар, у разі втрати ним статусу платника ПДВ після укладення договору, який визначав ціну товару з урахуванням ПДВ	29
6. Процесуальні питання	31
6.1. Стосовно позовної заяви третьої особи із самостійними вимогами щодо предмета спору	31
6.2. Щодо визнання зловживанням процесуальними правами заявником при поданні позову як третьої особи із самостійними вимогами	33
6.3. Щодо порядку подання заперечень проти вирішення спору в господарському суді та залишення позову без розгляду на підставі п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України у зв'язку з укладенням сторонами арбітражного застереження	36

6.4. Про зупинення провадження у справі у зв'язку з необхідністю звернення із судовим дорученням про вручення судових документів

39

Перелік уживаних скорочень

АМКУ	– Антимонопольний комітет України
АТ	– акціонерне товариство
ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВС	– Верховний Суд
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ЄДР	– Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань
Закон про ОСББ	– Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку»
ЗК України	– Земельний кодекс України
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КУзПБ	– Кодекс України з процедур банкрутства
ОП КГС ВС	– об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ОСББ	– об'єднання співвласників багатоквартирного будинку
ПК України	– Податковий кодекс України
ПП	– приватне підприємство
ПрАТ	– приватне акціонерне товариство
СК України	– Сімейний кодекс України
СП КГС ВС	– судова палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ТОВ	– товариство з обмеженою відповідальністю
ФГ	– Фермерське господарство
ЦК України	– Цивільний кодекс України

1. Справи про банкрутство

1.1. Про вжиття заходів забезпечення заяви розпорядника майна боржника про покладення солідарної відповідальності на керівника боржника за незадоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство

Інститут забезпечення позову є застосовним до заяви розпорядника майна про покладення солідарної відповідальності на керівника боржника

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Державного публічного акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Украгролізинг» (далі – ДПАТ «НАК «Украгролізинг», кредитор) у справі про банкрутство ТОВ «ВАССТЕЛ».

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою господарського суду відкрито провадження у справі № 907/935/21 про банкрутство ТОВ «ВАССТЕЛ», введено мораторій на задоволення вимог кредиторів і процедуру розпорядження майном, розпорядником майна призначено арбітражного керуючого.

Ухвалою господарського суду прийнято до розгляду заяви про покладення солідарної відповідальності на керівника ТОВ «ВАССТЕЛ» – ОСОБА_1, подані розпорядником майна ТОВ «ВАССТЕЛ» та ДПАТ «НАК «Украгролізинг», призначено їх спільний розгляд (п. 1, 2 ухвали), повністю задоволено заяву кредитора – ДПАТ «НАК «Украгролізинг» про забезпечення позову про покладення солідарної відповідальності на керівника ТОВ «ВАССТЕЛ» – ОСОБА_1 у справі № 907/935/21, вжито заходів забезпечення зазначеної заяви, а саме: 1) накладено арешт на всі об'єкти нерухомого майна, що належать ОСОБА_1, в тому числі домоволодіння, житловий будинок (незавершене будівництво)ю земельну ділянку; 2) накладено арешт на все рухоме майно, що належить ОСОБА_1; 3) накладено арешт на всі майнові та корпоративні права, що належать ОСОБА_1; 4) накладено арешт на всі кошти в межах суми стягнення в розмірі 3 692 331,27 грн, що належать ОСОБА_1; 5) заборонено ОСОБА_1 вживати будь-які дії, спрямовані на відчуження, знищення, пошкодження, зменшення вартості належних йому об'єктів нерухомого майна, об'єктів рухомого майна, майнових та корпоративних прав.

Суд першої інстанції дійшов висновку, що невжиття судом заходів забезпечення позову (заяви розпорядника майна про покладення солідарної відповідальності на керівника ТОВ «ВАССТЕЛ») у вигляді накладення арешту на майно ОСОБА_1 і заборонаю йому вчиняти певні дії, враховуючи попередню поведінку керівника, цілком вірогідно призведе до того, що керівник боржника ОСОБА_1 буде вживати заходів щодо відчуження і своїх особистих активів (нерухомого майна, коштів, майнових та корпоративних прав, рухомого майна). Накладення арешту на нерухоме і рухоме майно, кошти, майнові та корпоративні права буде судовою гарантією щодо виконання майбутнього рішення суду і погашення вимог кредиторів.

Постановою апеляційного господарського суду ухвалу господарського суду скасовано в частині задоволення заяви ДПАТ «НАК «Украгролізинг» про забезпечення позову у справі № 907/935/21, в решті залишено без змін.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що приписами КУзПБ законодавець утвердив пріоритет норм цього спеціального закону та субсидіарне застосування у процедурах банкрутства (неплатоспроможності) загальних норм ГПК України.

Тому загальні норми ГПК України застосовуються при розгляді справ про банкрутство настільки, наскільки це узгоджується з логікою законодавчого регулювання відносин банкрутства (неплатоспроможності), зокрема ті норми ГПК України, що мають універсальний характер, тобто застосовні до вирішення однакових, переважно суто процедурних питань руху справи у позовному провадженні, так само і у процедурі банкрутства (неплатоспроможності) за умови, що інше не встановлено КУзПБ.

КГС ВС відзначив, що підставою для вжиття заходів до забезпечення позову є достатньо обґрунтоване припущення про те, що невжиття заходів до забезпечення позову у подальшому утруднить або зробить неможливим виконання рішення господарського суду в разі задоволення заявлених вимог. Тож забезпечення позову в господарському процесі застосовується з метою забезпечення реального виконання судового рішення у справі.

Забезпечення позову застосовується як гарантія задоволення законних вимог позивача. Умовою застосування заходів забезпечення позову є достатньо обґрунтоване припущення, що майно, яке є у відповідача на момент пред'явлення позову до нього, може зникнути, зменшитися за кількістю або погіршитися за якістю на момент виконання рішення.

Достатньо обґрунтованим для забезпечення позову є підтверджена доказами наявність фактичних обставин, з якими пов'язується застосування певного виду забезпечення позову. Про такі обставини може свідчити вчинення відповідачем дій, спрямованих на ухилення від виконання зобов'язання після пред'явлення вимоги чи подання позову до суду тощо.

Питання задоволення заяви про застосування заходів щодо забезпечення позову вирішується судом в кожному конкретному випадку, зважаючи на характер заявлених позовних вимог та обставин справи, а заявлений захід забезпечення позову має перебувати у зв'язку з предметом позовної вимоги.

КГС ВС погодився із застосуванням судом першої інстанції інституту забезпечення позову до заяви розпорядника майна про покладення солідарної відповідальності на керівника боржника.

Задовольняючи заяву кредитора про вжиття заходів забезпечення позову (заяви розпорядника майна про покладення солідарної відповідальності), суд першої інстанції, оцінивши обґрунтування поданої заяви та конкретні обставини цієї справи, виходив з того, що невжиття судом заходів забезпечення зазначеної заяви у вигляді накладення арешту на майно ОСОБА_1 і заборони йому вчиняти певні дії цілком вірогідно призведе до того, що керівник боржника буде вживати заходів щодо відчуження і своїх особистих активів.

КГС ВС зазначив про відсутність порушень судом першої інстанції норм ст. 136, 137 ГПК України щодо оцінки підстав для застосування заходів забезпечення позову

(заяви розпорядника майна про покладення солідарної відповідальності) і погодився з наведеними висновками суду. Водночас суд апеляційної інстанції не спростував наведених висновків суду першої інстанції щодо необхідності застосування заходів забезпечення позову як гарантії майбутнього виконання рішення суду.

За результатом касаційного провадження постанову апеляційного господарського скасовано в частині скасування ухвали господарського суду. Ухвалу господарського суду в частині задоволення заяви про забезпечення позову та вжиття заходів забезпечення заяви залишено в силі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 15.08.2024 у справі № 907/935/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121104399>.

1.2. Щодо можливості оскарження ухвали про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство в касаційному порядку

Відсутність словосполучення «ухвала про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство» в переліку судових рішень, які можуть переглядатися касаційним судом разом із постановою апеляційного господарського суду, прийнятою за результатами перегляду таких судових рішень (ч. 3 ст. 9 КУзПБ), з огляду на наявність «ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство» та системне застосування приписів КУзПБ не виключає можливості касаційного перегляду постанови апеляційного суду та ухвали про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за заявою ініціюючого кредитора ОСОБА_1 до ПП «Агротрейд Групп» про банкрутство.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 (кредитор) звернувся до господарського суду із заявою, в якій просив відкрити провадження у справі про банкрутство «Агротрейд Групп» (далі – боржник); призначити розпорядником майна у справі про банкрутство арбітражного керуючого; визнати кредиторські вимоги ініціюючого кредитора до боржника.

Обґрунтовуючи подану заяву, він зазначив, що заборгованість боржника виникла на підставі трьох договорів суборенди земельних ділянок, які укладено боржником безпосередньо з ОСОБА_1; орендна плата за договорами не сплачувалась взагалі; рішеннями судів становлено факти систематичної несплати заборгованості, які стали підставою для розірвання договорів суборенди і не підлягають повторному доказуванню; строк позовної давності не пропущено з огляду на його продовження на час карантину та військового стану.

Боржник подав заперечення з посиланням на відсутність підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство, вказуючи на існування спору про право на стягнення заявленої суми (існує спір щодо суті зобов'язання, його розміру і суб'єкта). Він зазначив, що є платоспроможним (не має боргів ні перед органами ДПС, ні перед кредиторами) і здатен погасити заявлені вимоги як

у добровільному, так і у примусовому порядку, однак ініціюючий кредитор умисно не звертається з позовом про стягнення заявленої суми вимог, а звернувся із заявою про відкриття справи про банкрутство з метою паралізувати діяльність боржника, засновником якого є й ОСОБА_1, в той час як банкрутство як спосіб захисту має застосовуватись лише тоді, коли інші способи захисту вирішення спору по суті вичерпано.

Ухвалою господарського суду, яка залишена без змін постановою апеляційного господарського суду, відмовлено в задоволенні заяви ОСОБА_1 про відкриття провадження у справі про банкрутство ПП «Агротрейд Групп».

Судові рішення обґрунтовані тим, що в цьому випадку наявний спір про суб'єкта права вимоги до боржника, а саме: чи це є право особисто ОСОБА_1 як фізичної особи, з якою укладено договори суборенди, чи ФГ «Сарматія», до якого після державної реєстрації за законом, автоматично, без потреби укладення будь-яких додаткових угод до договорів оренди перейшло право здачі земельних ділянок в суборенду.

Крім того, суди зазначили про наявність спору про розмір вимоги щодо основного боргу, інфляційних втрат, трьох процентів річних, пені й неустойки.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що у КУЗПБ закріплено правове регулювання можливості в апеляційному порядку оскаржити ухвалу суду першої інстанції про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство, оскільки можна скористатися приписами ч. 2 ст. 9 КУЗПБ, відповідно до яких в апеляційному порядку можуть бути оскаржені усі ухвали місцевого господарського суду, прийняті у справі про банкрутство, крім випадків, передбачених ГПК України та названим Кодексом.

Приписи ст. 9 КУЗПБ не дають чіткої відповіді на питання про можливість оскарження відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство у касаційному порядку.

Водночас відсутність словосполучення «ухвали про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство» в переліку судових рішень, які можуть переглядатися касаційним судом разом із постановою апеляційного господарського суду, прийнятою за результатами перегляду таких судових рішень (ч. 3 ст. 9 КУЗПБ), з огляду на наявність «ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство» та системне застосування приписів КУЗПБ не виключає можливості касаційного перегляду постанови апеляційного суду та ухвали про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Такий підхід до розуміння норм щодо права касаційного перегляду відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство є гарантією забезпечення від помилок судів попередніх інстанцій при розгляді заяв про відкриття провадження у справі про банкрутство та збалансування права на оскарження ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство й ухвали про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство.

КГС ВС погодився з висновками попередніх судових інстанцій щодо наявності між кредитором та боржником спору про право як у матеріально-правовій формі щодо

вимог, так і в процесуальній формі, що є підставою для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство згідно з абз. 2 ч. 6 ст. 39 КУзПБ.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, рішення судів попередніх інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 31.07.2024 у справі № 925/1341/23 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120799718>.

2. Справи щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язані з антимонопольним та конкурентним законодавством

2.1. Щодо реєстрації торговельної марки, об'єктом якої є колір

Коли на реєстрацію знака подається колір, обов'язковою умовою для реєстрації торговельної марки є з'ясування питання, чи набуло позначення у вигляді кольору розрізняльної здатності при застосуванні до заявлених товарів або послуг. При цьому визначальним критерієм оцінки є тест на виконання заявленим кольором основної функції знака, а саме чи дає змогу колір, заявлений на реєстрацію як знак, споживачу без будь-якої ймовірності змішування вирізняти з-поміж інших товарів або послуг одного виробника від товарів або послуг іншого виробника. Споживачі мають однозначно сприймати безпосередньо такий колір (без додаткових, графічних і словесних елементів) саме як знак для конкретних товарів або послуг. У зв'язку із цим для реєстрації кольору як знака потрібні переконливі докази набутої розрізняльної здатності виключно кольору для заявлених товарів або послуг

КГС ВС розглянув касаційну скаргу компанії у справі за її позовом до НОІВ про визнання недійсним висновку про невідповідність позначення умовам надання правової охорони, який набув статусу рішення кваліфікаційної експертизи про відмову у реєстрації за заявкою компанії торговельної марки, яка б надала охорону кольору, про визнання недійсним рішення Апеляційної палати НОІВ про відмову в реєстрації відповідної торговельної марки та ін.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Компанія подала заявку про реєстрацію торговельної марки для 39 класу МКТП «повітряне пасажирське перевезення, послуги авіакомпаній з перевезення» для кольору – рожевий (pink: pantone 233; c12 m100 y0 k0; r198 g198 g0 b126; hex #c6007e; ral 4010).

За результатами кваліфікаційної експертизи складено висновок, який набув статусу рішення, про невідповідність заявленого до реєстрації позначення умовам надання правової охорони з тих підстав, що це позначення не має розрізняльної здатності, не набуло її внаслідок використання та не має характерного графічного виконання.

Компанія звернулася до Апеляційної палати НОІВ із запереченням на зазначене рішення, посиляючись на те, що позначення набуло розрізняльної здатності за дванадцять років безперервного функціонування компанії

на українському ринку та безперервного використання заявленого до реєстрації кольору в рекламних компаніях та при наданні послуг. Воно є легко впізнаваним українцями, має розрізняльну здатність і володітиме нею при подальшому використанні в Україні.

Апеляційна палата відмовила в задоволенні заперечення з тих мотивів, що надані компанією матеріали не доводять набуття заявленим до реєстрації кольором як таким розрізняльної здатності стосовно апелянта під час надання послуг 39 класу МКТП «повітряне пасажирське перевезення, послуги авіакомпаній з перевезення», а сприймається споживачами лише у сукупності кольорів та іноді зі знаком «Wizz».

Позивач вважає, що заявка про реєстрацію торговельної марки підлягає задоволенню з огляду на те, що об'єкт торговельної марки відповідає умовам надання правової охорони, передбаченим ст. 5 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», а відповідач не має підстав для відмови в наданні правової охорони з причин, викладених у п. 2 ст. 6 цього Закону.

На підтвердження власної позиції позивач до матеріалів справи долучив складені за результатами проведення експертизи об'єктів інтелектуальної власності висновки від 02.09.2021 № 144-09/21 та від 26.10.2021 № 198/21.

У свою чергу відповідач, наполягаючи на правомірності оскаржуваних у цій справі рішень, надав суду на підтвердження власної правової позиції висновок експерта від 14.12.2021 № 496/1 за результатами проведення експертизи об'єктів інтелектуальної власності.

Місцевий господарський суд своїм рішенням позов задовольнив.

Суд апеляційної інстанції зазначене рішення скасував та ухвалив постанову, якою відмовив у задоволенні позову.

З огляду на взаємосуперечливі подані сторонами та складені на їх замовлення висновки експертизи об'єктів інтелектуальної власності суд апеляційної інстанції призначив судову експертизу об'єктів інтелектуальної власності, проведення якої було доручено Науково-дослідному інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України. Згідно з висновком судової експертизи спірне позначення не мало розрізняльної здатності та не набуло розрізняльної здатності внаслідок його використання для послуг 39 класу МКТП «повітряне пасажирське перевезення, послуги авіакомпаній з перевезення» стосовно компанії на дату подання заявки – 02.05.2018, а також не мало характерного графічного виконання.

Суд апеляційної інстанції дослідив усі долучені до справи висновки експертів щодо їх належності, допустимості та достовірності.

Апеляційний суд, досліджуючи складені на замовлення позивача висновки експертів від 02.09.2021 № 144-09/21 та від 26.10.2021 № 198/21, зокрема, зазначив, що вони не відповідають критеріям повноти, об'єктивності та обґрунтованості, а відповідні експертизи проведено з порушеннями методичного характеру, що викликає сумніви у правильності таких висновків, зважаючи на наведені в постанові цієї судової інстанції обставини.

Складений на замовлення відповідача висновок експерта від 14.12.2021 № 496/1 суд прийняв як належний та допустимий доказ у розумінні ст. 76, 77 ГПК України.

Оцінюючи висновок судової експертизи, суд зазначив:

висновок складено кваліфікованими судовими експертами відповідно до вимог законодавства;

клопотань про призначення у справі повторної чи додаткової експертизи у зв'язку із сумнівами в його обґрунтованості сторонами не заявлялось;

висновок судової експертизи є повним, вичерпним та обґрунтованим, тому визнається належним і допустимим доказом у справі. Цей висновок узгоджується з іншими долученими до справи доказами як окремо, так і у їх сукупності, зокрема з висновком експерта від 14.12.2021 № 496/1;

протилегного позивачем в установленому законом порядку не доведено.

За допомогою спеціальних знань, зокрема за експертним висновком від 14.12.2021 № 496/1 та висновком судової експертизи від 28.07.2023 № 1348, апеляційний суд встановив обставини, які спростовують доводи позивача про факт набуття кольором за заявкою компанії розрізняльної здатності у сфері авіаперевезень, безперервність його використання та можливість такого кольору бути єдиним відмітним елементом с компанії позивача і, як наслідок, бути зареєстрованим як знак.

ОЦІНКА СУДУ

Висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом з іншими доказами за правилами, визначеними ст. 86 ГПК України. Відхилення судом висновку експерта повинно бути мотивоване в судовому рішенні (ст. 104 ГПК України).

КГС ВС наголосив, що з урахуванням принципу змагальності саме позивач повинен довести ті обставини, які мають значення для справи і на які він посилається як на підставу своїх вимог, крім випадків, установлених законом.

Суд також зауважив, що сторони, зокрема позивач, у зв'язку із сумнівами щодо обґрунтованості висновку від 28.07.2023 № 1348 не заявляли клопотань про призначення у справі повторної чи додаткової експертизи.

Коли на реєстрацію знака подається колір, обов'язковою умовою є з'ясування питання, чи набуло позначення у вигляді кольору розрізняльної здатності при застосуванні до заявлених товарів або послуг. При цьому визначальним критерієм оцінки є тест на виконання заявленим кольором основної функції знака, що дозволяє споживачу без будь якої ймовірності змішування вирізнити з-поміж інших товарів або послуг одного виробника від товарів або послуг іншого. Споживачі мають однозначно сприймати безпосередньо такий колір (без додаткових графічних і словесних елементів) саме як знак для конкретних товарів або послуг. У зв'язку із цим для реєстрації кольору як знака потрібні переконливі докази набутої розрізняльної здатності виключно кольору для заявлених товарів або послуг.

Розрізняльна здатність, набута шляхом використання, допускається лише за виняткових умов, зокрема коли кількість заявлених товарів та послуг є дуже

обмеженою, а відповідний ринок дуже конкретний. Тобто реєстрація кольору як знака для товарів і послуг є можливою для дуже вузького кола чітко конкретизованих товарів або послуг.

КГС ВС дійшов висновку, що наведені у касаційній скарзі доводи фактично зводяться до незгоди з висновками суду апеляційної інстанції стосовно оцінки доказів і встановлених на їх підставі обставин та спрямовані на доведення необхідності переоцінки доказів і встановленні інших обставин у тому контексті, який, на думку скаржника, свідчить про наявність підстав для скасування постанови та залишення в силі рішення суду першої інстанції.

За результатами касаційного провадження оскаржувану постанову залишено без змін, а касаційну скаргу – без задоволення.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 20.08.2024 у справі № 910/13105/21 можна ознайомитись за посиланнями <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121174235>.

2.2. Про зупинення нарахування пені за прострочення сплати штрафу, накладеного органом АМКУ за порушення законодавства про захист економічної конкуренції

Тривалість зупинення нарахування пені за прострочення сплати накладеного рішенням АМКУ штрафу визначається виключно періодом, протягом якого фактично здійснювався розгляд чи перегляд господарським судом справи про визнання недійсним рішення органу АМКУ про накладення штрафу або відповідного рішення (постанови) господарського суду

КГС ВС розглянув касаційну скаргу товариства у справі за позовом відділення АМКУ про стягнення з товариства пені та штрафу.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позовні вимоги скаржник обґрунтував тим, що товариство не сплатило штраф за порушення законодавства про захист економічної конкуренції, тому з нього підлягає стягненню відповідна сума штрафу, а також пеня за час несплати штрафу, за виключенням періодів розгляду господарськими судами справи про визнання недійсним відповідного рішення АМКУ.

Господарський суд першої інстанції своїм рішенням, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позовні вимоги задовольнив.

ОЦІНКА СУДУ

За кожний день прострочення сплати штрафу стягується пеня у розмірі півтора відсотка від суми штрафу. Розмір пені не може перевищувати розміру штрафу, накладеного відповідним рішенням органу АМКУ. Нарахування пені припиняється з дня прийняття господарським судом рішення про стягнення відповідного штрафу. Нарахування пені зупиняється на час розгляду чи перегляду господарським судом: справи про визнання недійсним рішення органу АМКУ про накладення штрафу; відповідного рішення (постанови) господарського суду.

КГС ВС зазначив, що в оскаржуваних судових рішеннях враховані правові висновки ВС, згідно з якими тривалість зупинення нарахування пені визначається

виключно періодом часу, протягом якого фактично здійснювався зазначений розгляд чи перегляд (наприклад, у суді першої інстанції – від дня порушення провадження у справі до дня прийняття рішення у ній; у судах апеляційної та касаційної інстанцій – від дня прийняття апеляційної чи касаційної скарги до дня прийняття постанови), і в цей період не включається час знаходження матеріалів справи у суді, коли згадані розгляд чи перегляд не здійснювалися. Відповідно до ч. 5 ст. 240 ГПК України датою ухвалення рішення є дата його проголошення (незалежно від того, яке рішення проголошено – повне чи скорочене).

Як зауважив КГС ВС, попередні судові інстанції дійшли обґрунтованого висновку, що АМКУ правильно визначив період, за який нараховано пеню.

За результатами касаційного провадження оскаржувані судові рішення залишено без змін, а касаційну скаргу – без задоволення.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 06.08.2024 у справі № 914/3599/23 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120925780>.

3. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав

3.1. Щодо ефективного способу захисту порушених прав незаконно виключеного учасника фермерського господарства

Належним й ефективним способом захисту прав учасника, якого виключили з фермерського товариства та який хоче поновитися у складі товариства, є позов про визначення розміру статутного капіталу й розмірів часток учасників фермерського господарства, а не позов про визнання недійсним рішення зборів засновників, яким його виключено зі складу засновників

КГС ВС розглянув касаційні скарги ОСОБА_1 та ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_2 до відповідачів – ФГ «Ланецького», ОСОБА_1, ОСОБА_3, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача – ОСОБА_4, про визнання недійсним рішення засновників ФГ, визнання недійсним договору купівлі-продажу від 02.04.2020 в межах справи про банкрутство ФГ.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_2 звернулася до господарського суду з позовом, в якому просила суд: 1) визнати недійсними рішення засновників ФГ, а саме рішення про: звільнення ОСОБА_2 з посади голови ФГ; призначення ОСОБА_3 головою ФГ; виключення ОСОБА_2 та ОСОБА_4 зі складу засновників (членів, учасників) ФГ; проведення оцінки вартості часток ОСОБА_2 та ОСОБА_4 у статутному капіталі ФГ і виплату їм вартості їхніх часток згідно з оцінкою, проведеною відповідно до чинного законодавства України та в строки, визначені законодавством; внесення змін до статуту ФГ, визначення за ОСОБА_3 частки у статутному капіталі в розмірі 400 грн, що становить 100 %, та затвердження статуту в новій редакції, – на підставі яких до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань внесено записи;

2) визнати недійсним рішення засновників ФГ, а саме рішення про: продаж ФГ, яке належить ОСОБА_3, як цілісного майнового комплексу на користь ОСОБА_1; звільнення ОСОБА_3 з посади голови ФГ та призначення на посаду голови ФГ ОСОБА_1; визначення за ОСОБА_1 частки у статутному капіталі ФГ у розмірі 400 грн, що становить 100 % статутного капіталу, внесення змін до статуту ФГ та затвердження його в новій редакції;

3) визнати недійсним договір купівлі-продажу майнового комплексу ФГ, укладеного між ОСОБА_3 та ОСОБА_1.

Обґрунтовуючи позовні вимоги, ОСОБА_2 зазначила, що вона отримала цінний лист від ОСОБА_3, у якому містилось повідомлення про проведення зборів засновників ФГ 25.03.2020 об 11 год 00 хв за адресою: АДРЕСА_2 .

За твердження позивача, відповідні збори засновників ФГ не проводились, тому його протиправно виключено зі складу засновників та звільнено з посади керівника ФГ. Крім того, ОСОБА_3 одноособово прийняла рішення та здійснила відчуження на користь ОСОБА_1 ФГ як цілісного майнового комплексу.

Позивач вважав, що рішенням зборів засновників ФГ його незаконно було звільнено з посади голови ФГ та виключено зі складу засновників, у зв'язку із чим усі подальші рішення вищого органу ФГ, а також договір купівлі-продажу ФГ як цілісного майнового комплексу були прийняті з порушенням його прав унаслідок протиправного позбавлення корпоративних прав.

Рішенням господарського суду позов задоволено частково. Визнано недійсним рішення засновників ФГ в частині: виключення ОСОБА_2 зі складу засновників (членів, учасників) ФГ, проведення оцінки вартості частки ОСОБА_2 у статутному капіталі ФГ, яка становила 25 % статутного капіталу; виплати вартості частки; звільнення ОСОБА_2 з посади голови ФГ; призначення ОСОБА_3 головою ФГ; внесення змін до статуту ФГ, визначення за ОСОБА_3 частки у статутному капіталі в розмірі 400 грн, що становить 100 %, та затвердження статуту в новій редакції, – на підставі якого до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань внесено записи.

Відмовлено в задоволенні позову ОСОБА_2 в частині вимог про визнання недійсним рішення засновників ФГ про виключення ОСОБА_4 зі складу засновників (членів, учасників) ФГ, проведення оцінки вартості частки ОСОБА_4 у статутному капіталі ФГ.

Задоволено позов ОСОБА_2 в частині вимог про визнання недійсним рішення засновників ФГ. Визнано недійсним рішення засновників ФГ, а саме про: продаж ФГ, яке належить ОСОБА_3 як цілісного майнового комплексу на користь ОСОБА_1; звільнення ОСОБА_3 з посади голови ФГ та призначення на посаду голови ФГ ОСОБА_1; визначення за ОСОБА_1 частки у статутному капіталі ФГ в розмірі 400 грн, що становить 100 % статутного капіталу, внесення змін до статуту ФГ та затвердження статуту ФГ у новій редакції.

Відмовлено в задоволенні позову ОСОБА_2 в частині вимог про визнання недійсним договору купівлі-продажу майнового комплексу ФГ, укладеного між ОСОБА_3 та ОСОБА_1.

Постановою апеляційного господарського суду рішення господарського суду скасовано в частині відмови у задоволенні позовних вимог про визнання недійсним договору купівлі-продажу майнового комплексу ФГ, укладеного між ОСОБА_3 та ОСОБА_1. У цій частині прийнято нове рішення, яким позов задоволено. Визнано недійсним договір купівлі-продажу майнового комплексу ФГ, укладений між ОСОБА_3 та ОСОБА_1. У решті рішення господарського суду залишено без змін.

ОЦІНКА СУДУ

На розгляд суду винесено питання про захист порушених прав незаконно виключеного учасника фермерського господарства.

КГС ВС зазначив, що ВП ВС вже висувала про можливість застосування до правовідносин, які виникають у зв'язку з діяльністю фермерських господарств, приписів законодавства, що регулюють діяльність товариств з обмеженою відповідальністю, у випадку, якщо спірні правовідносини не врегульовані статутом або Законом України «Про фермерське господарство».

Суди попередніх інстанцій встановили, що статутний капітал ФГ розподілено на частки між засновниками (членами) господарства, та правильно висували, що воно належить до корпоративних підприємств і тому відносини між учасниками щодо організації та проведення зборів засновників ФГ, виключення зі складу його учасників є корпоративними.

Ураховуючи, що спеціальним Законом України «Про фермерське господарство» не врегульовано спірне у цій справі питання щодо організації та проведення зборів засновників фермерського господарства і виключення з його складу учасників, КГС ВС вважає, що у такому випадку до спірних корпоративних правовідносин слід застосовувати законодавство, що регулює діяльність товариств з обмеженою відповідальністю.

КГС ВС відзначив, що позивач, обираючи правильний спосіб захисту (визначення розміру статутного капіталу та часток учасників), має формулювати свої позовні вимоги з урахуванням змін у розмірі статутного капіталу та складі учасників, які відбулися після його виключення, прав та інтересів інших учасників товариства.

Позов про визначення розміру статутного капіталу та розмірів часток учасників товариства є належним способом захисту прав позивача, якого виключено зі складу учасників товариства, і він вимагає повернення йому статусу учасника. Відповідати за таким позовом мають товариство та інші учасники, які внаслідок задоволення позову можуть бути позбавлені своїх часток у статутному капіталі або їх частин у грошовому або відсотковому виразі.

Учасник, якого незаконно виключили зі складу товариства, не має іншого ефективного способу судового захисту порушеного права, як звернення до суду з вимогою про встановлення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства, у межах якого встановлює та перевіряє обставини, пов'язані із законністю виключення учасника, і надає оцінку добросовісності поведінці відповідачів, які в разі задоволення позовних вимог будуть позбавлені своїх часток або їх частин у грошовому або відсотковому виразі.

У цій справі суди попередніх інстанцій встановили, що до моменту прийняття оскаржуваного рішення зборів засновників ФГ від 25.03.2020 у ЄДР були зазначені відомості про засновників: ОСОБА_2, ОСОБА_4 та ОСОБА_3.

Рішенням зборів засновників ФГ, зокрема, було звільнено ОСОБА_2 з посади голови, виключено ОСОБА_2 та ОСОБА_4 зі складу засновників, а також визначено за ОСОБА_3 частку в статутному капіталі в розмірі 400 грн, що становить 100 %, та на підставі зазначеного рішення до ЄДР внесено відповідні записи.

Подальшим рішенням визначено за ОСОБА_1 частку в статутному капіталі ФГ в розмірі 400 грн, що становить 100 %, та прийнято рішення про відчуження йому фермерського господарства як цілісного майнового комплексу.

Після прийняття оскаржуваних рішень зборів засновників фермерського господарства у державному реєстрі єдиним учасником та керівником ФГ значилася ОСОБА_1.

Отже, оскільки після прийняття оскаржуваних позивачем рішень зборів засновників фермерського господарства змінився склад засновників (учасників) господарства та розмір їх часток і до державного реєстру були внесені відповідні зміни, а позивач стверджує, що його незаконно виключили зі складу господарства та прагне відновити склад засновників ФГ у тому вигляді, в якому він існував до моменту прийняття незаконних рішень засновників, то такий учасник (позивач) не має іншого ефективного способу судового захисту порушеного права, як звернення до суду з вимогою про встановлення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства.

КГС ВС виснував, що з огляду на правову природу спірних правовідносин у цій справі позов про визначення розміру статутного капіталу та розмірів часток учасників фермерського господарства є належним та ефективним способом захисту прав позивача, а не позов про визнання недійсним рішень зборів засновників ФГ.

Колегія суддів КГС ВС, зважаючи на встановлені судами попередніх обставини та зміст спірних правовідносин, дійшла висновку, що позивачем у цій справі було неправильно обрано спосіб захисту своїх порушених прав, який не відповідає критерію ефективності та змісту порушеного права.

За результатами касаційного провадження постанову апеляційного господарського суду та рішення господарського суду в частині задоволених позовних вимог скасовано. Ухвалено в цій частині нове рішення, яким у позові відмовлено. Постанову апеляційного господарського суду та рішення господарського суду в частині відмови у задоволенні позову залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 01.08.2024 у справі № 902/560/20 (902/301/21) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120858345>.

3.2. Щодо укладення договору дарування акцій за відсутності в повіреного повноважень на укладення такого договору

Довіреність відтворює повноваження повіреного, визначене умовами договору доручення. Договір доручення і довіреність є документами, які оформляються для належного виконання повіреним вказівок довірителя.

Укладення договору дарування акцій за відсутності в довіреності повноважень повіреного на укладення такого договору є підставою для визнання такого правочину недійсним на підставі приписів статей 203, 215 ЦК України

КГС ВС розглянув касаційні скарги ОСОБА_2 та ТОВ «Розрахунково-кліринго-консалтингова Компанія «АВС-Реєстр» (далі – Товариство), у справі за позовом 1) ОСОБА_1; 2) ОСОБА_3 до: 1) ОСОБА_4; 2) ОСОБА_2; 3) ТОВ «Розрахунково - кліринго-консалтингова Компанія «АВС-Реєстр», третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідачів: ПрАТ «Цумань» про визнання недійсним правочину та зобов'язання до вчинення дій.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У червні 2023 року ОСОБА_1 та ОСОБА_3 звернулися з позовом до господарського суду про визнання недійсним договору дарування акцій ПрАТ «Цумань» від 06.03.2023, який укладено між ОСОБА_5 від імені якого діяла ОСОБА_2 на підставі довіреності, посвідченої приватним нотаріусом; застосування наслідків недійсності правочину, шляхом повернення на депозитарний рахунок ОСОБА_5 2 181 716 цінних паперів у розмірі 68,4267 % у ПрАТ «Цумань» у депозитарній установі Товариства; визнання незаконним внесення змін до системи депозитарного обліку щодо переходу прав на цінні папери та прав із них від ОСОБА_5 до ОСОБА_4 на 2 181 716 цінних паперів у розмірі 68,4267 % у ПрАТ «Цумань»; зобов'язання Товариство списати із депозитарного рахунку ОСОБА_5 2 181 716 цінних паперів у розмірі 68,4267 % у ПрАТ «Цумань» та зарахувати на депозитарний рахунок ОСОБА_5 2 181 716 цінних паперів у розмірі 68,4267 % у ПрАТ «Цумань».

Позов обґрунтовано незаконним переходом прав власності на цінні папери (акції) від ОСОБА_5 (основний бенефіціарний власник ПрАТ «Цумань»), який помер, до ОСОБА_4, яка є рідною дочкою ОСОБА_2 від першого шлюбу та є другою дружиною ОСОБА_5, у зв'язку з чим, незаконно позбавивши позивачів, які є рідними доньками померлого, реалізувати належне їм право на спадкування майна після смерті їх батька (ОСОБА_5). Посилаючись на приписи ст. 248 ЦК України позивачі стверджували, що довіреність, видана 22.07.2022 ОСОБА_5 на ім'я ОСОБА_2, припинила свою дію, тому на підставі неї будь-які правочини щодо переходу права власності на цінні папери (акції) ОСОБА_5 (після дати його смерті) не могли бути вчинені. ОСОБА_2 уклавши правочин щодо переходу права власності на цінні папери (акції) від ОСОБА_5 до ОСОБА_4 вчинила правочин в інтересах членів своєї сім'ї, які не є спадкоємцями після смерті ОСОБА_5, та у своїх особистих інтересах, а також за відсутності в неї повноважень на вчинення такого правочину.

Рішенням господарського суду, яке залишено без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задоволено частково, визнано недійсним договір дарування акцій ПрАТ «Цумань» від 06.03.2023 та зобов'язано Товариство списати із депозитарного рахунку ОСОБА_4 2 181 716 цінних паперів у розмірі 68,4267 % у ПрАТ «Цумань» та зарахувати на їх депозитарний рахунок ОСОБА_5. У решті позову відмовлено.

Суд першої інстанції дійшов висновку, з яким погодився суд апеляційної інстанції, що довіреність, на підставі якої було вчинено оспорюваний правочин (договір дарування акцій), не містить визначених повноважень повіреного на укладення договору дарування, відтак, укладаючи оспорюваний договір дарування, представник (ОСОБА_2) з власної ініціативи розширила межі наданих їй повноважень, що є підставою для визнання такого правочину недійсним у силу положень ст. 203, 215 ЦК України. Обраний позивачками спосіб захисту порушених прав, шляхом визнання оскаржуваного правочину недійсним саме у поєднанні з вимогою позивачів про зобов'язання депозитарної установи списати із депозитарного рахунку ОСОБА_4 цінних паперів у ПрАТ «Цумань» та зарахувати їх на депозитарний рахунок ОСОБА_5 є передбаченим п. 4 ч. 2 ст. 16 ЦК України ефективним для захисту порушених прав/інтересів позивачів у спірних правовідносинах способом. Щодо решти позовних вимог, в задоволенні яких судом відмовлено, суд дійшов висновку, що такі вимоги є неефективними способами захисту, так як вже задоволені вимоги позивачок є такими, що відновлюють їх порушене право.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС у питанні щодо юрисдикції спору зазначив, що оскільки спір у даній справі виник з правочину щодо акцій в юридичній особі (ПрАТ «Цумань»), а визнання такого правочину недійсним (договору дарування) буде впливати на реалізацію та обсяг спадкових прав позивачів після смерті їх батька, відповідно, даний спір підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

При цьому суд відзначив, що оспорюваним правочином не регулюються сімейні чи спадкові правовідносини, оскільки предметом договору дарування є саме частка у статутному капіталі товариства у вигляді цінних паперів (акцій).

КГС ВС у питанні щодо представництва на підставі довіреності зазначив таке.

Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 248 ЦК України представництво за довіреністю припиняється у разі смерті особи, яка видала довіреність, оголошення її померлою, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, обмеження її цивільної дієздатності. У разі смерті особи, яка видала довіреність, представник зберігає своє повноваження за довіреністю для ведення невідкладних справ або таких дій, невиконання яких може призвести до виникнення збитків.

Суди попередніх інстанцій встановили, що оскаржуваний позивачами договір дарування від 06.03.2023 укладено і підписано від імені ОСОБА_5 (основний бенефіціарний власник ПрАТ «Цумань», який помер) на підставі нотаріально посвідченої довіреності від 22.07.2022.

Суди попередніх судових інстанцій розглядаючи дану справу, встановили, що наявна в матеріалах даної справи довіреність від 22.07.2022 та надані у зв'язку з нею повноваження ОСОБА_2 стосуються саме представництва інтересів ОСОБА_5 як засновника/учасника, зокрема, ПрАТ «Цумань». При цьому суди дійшли висновку, що зазначені по тексту довіреності повноваження представника на укладання та підписання на умовах, відомих представникові правочинів, у тому числі оренди/найму майна, договори страхування, а також щодо відчуження частки ОСОБА_5 у статутному фонді Товариств чи придбання частки іншого учасника Товариств, та виконання передбачених для ОСОБА_5, як учасника Товариств, комплексу дій, що з цим пов'язані,

тобто, такі повноваження конкретизовані саме з метою реалізації зазначеного повноваження та впливають з нього.

Суди також вказали, що у зазначеній довіреності йдеться про представництво інтересів ОСОБА_5 в усіх державних, господарських та інших підприємствах, установах, організаціях, органах місцевої влади, незалежно від їх підпорядкування, форм власності та галузевої належності, органах нотаріату, податкових органах, банківських установах України, будь-яких фінансових установах України, в житлово-експлуатаційних організаціях, органах державної реєстрації прав, центрах надання адміністративних послуг (ЦНАП), органах БТІ, органах реєстрації актів громадянського стану, митних органах, землевпорядних органах, Національній поліції України, органах прокуратури, Державній прикордонній службі України, Державній міграційній службі України, органах примусового виконання рішень, органах юстиції при вирішенні будь-яких питань, що пов'язані з діяльністю вказаних Товариств.

Водночас в зазначеній довіреності не вказано про повноваження ОСОБА_2 представляти інтереси ОСОБА_5, як фізичної особи, зокрема, укласти договір дарування належних йому акцій у ПрАТ «Цумань».

Змістом довіреності не обумовлено право повіреного на укладення спірного договору дарування. Разом з тим, уповноважуючи ОСОБА_2 на представництво інтересів ОСОБА_5, останній обмежив її повноваження, окресливши їх коло, щодо своїх прав, як засновника/учасника ТОВ «КТВ»/ПрАТ «Цумань» та суб'єктного складу осіб, у правовідносинах, з якими представник має право представляти інтереси довірителя.

У довіреності відсутні чітко визначені повноваження ОСОБА_2 на вчинення договору дарування акцій саме на користь ОСОБА_4, тобто, довіреність не містила імені обдарованої ОСОБА_4.

Враховуючи, що довіреність, на підставі якої було вчинено оспорюваний правочин, не містить визначених повноважень повіреного на укладення договору дарування, КГС ВС погодився з висновками попередніх судових інстанцій, що укладаючи оспорюваний договір дарування від 06.03.2023, представник (ОСОБА_2) з власної ініціативи розширила межі наданих їй повноважень, що є підставою для визнання такого правочину недійсним на підставі приписів ст. 203, 215 ЦК України.

Ураховуючи наведене, КГС ВС залишив касаційні скарги без задоволення, а судові рішення попередніх інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 06.08.2024 у справі № 921/430/23 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120925723>.

3.3. Про відсутність інтересу товариства у відновленні корпоративних прав учасника цього товариства

Оскільки ухвалення рішень, що належать до виключної компетенції загальних зборів, належить учаснику/учасникам такого товариства, і саме йому/їм може бути не байдуже питання остаточного оформлення іншим учасником товариства усіх законодавчо встановлених процедур виходу з юридичної особи, тому позивач, як саме

товариство, не може мати інтересу у відновленні корпоративних прав учасника/учасників цього товариства на відновлення правомочностей з управління.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Промислові засоби індивідуального захисту» у справі за позовом скаржника до ОСОБА – 1, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача – ОСОБА_2, про визначення розміру статутного капіталу товариства та розміру частки учасника.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ТОВ «Промислові засоби індивідуального захисту» (далі - Товариство) звернулося з позовом до ОСОБА_1, в якому просило визначити розмір статутного капіталу позивача в сумі 2 100 000 грн та визначити частку учасника ОСОБА_2 у статутному капіталі товариства у розмірі 100%. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що в результаті подання ОСОБА_1 нотаріально засвідченої заяви про вихід з Товариства, виникла ситуація за якої єдиним учасником став ОСОБА_2. Однак, ОСОБА_1 не вчинив дії щодо державної реєстрації його виходу зі складу учасників товариства, на позачергові загальні збори для прийняття рішення про внесення змін до статуту щодо складу учасників товариства та розміру їх часток не з'явився, що унеможливило його прийняття. Наведене спричинило для Товариства неможливість внесення змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань та, як наслідок, призводить до правової невизначеності і введення в оману третіх осіб щодо належності ОСОБА_1 частки в статутному капіталі товариства.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, в задоволенні позовних вимог відмовлено повністю. Апеляційний господарський суд виходив з того, що позовні вимоги Товариства спрямовані на захист саме корпоративних прав цього учасника. Утім у матеріалах справи відсутні будь-які докази надання учасником Товариства ОСОБА_2 правомочностей на звернення Товариства в інтересах такого учасника до суду за захистом корпоративних прав.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що підставою для звернення особи до суду є наявність у неї порушеного права та/або законного інтересу. Таке звернення здійснюється особою, якій це право належить, і саме з метою його захисту. Відсутність обставин, які підтверджували б наявність порушення права та/або законного інтересу особи, за захистом якого вона звернулася, є підставою для відмови у задоволенні такого позову.

В апеляційній скарзі Товариство вказало, що бездіяльністю відповідача порушуються права товариства на здійснення господарської діяльності, оскільки згідно положень Статуту Товариства до виключної компетенції загальних зборів належать вирішення ряду питань, пов'язаних із діяльністю юридичної особи.

Позивач фактично вказує на неможливість вчинення учасником Товариства, що залишився після подання відповідачем заяви про вихід, одноособового вирішення питань діяльності Товариства, а отже і здійснення ним правомочностей на участь в управлінні господарською організацією. Тобто позовні вимоги про визначення розміру статутного капіталу товариства та розміру частки учасника товариства ОСОБА_2 у розмірі 100% спрямовані на захист саме корпоративних прав цього учасника.

Однак, у матеріалах справи відсутні будь-які докази надання учасником товариства ОСОБА_2 Товариству правомочностей на звернення останнього в інтересах такого учасника до суду за захистом корпоративних прав.

КГС ВС дійшов висновку, що оскільки прийняття рішень, що належать до виключної компетенції загальних зборів належить учаснику/учасникам такого товариства, і саме йому/їм може бути не байдуже питання остаточного оформлення іншим учасником товариства усіх законодавчо встановлених процедур виходу з юридичної особи, тому позивач, як саме товариство, не може мати інтересу у відновленні корпоративних прав учасника/учасників цього товариства на відновлення правомочностей з управління.

Таким чином, КГС ВС погодився з висновками апеляційного господарського суду про відсутність підстав для задоволення позову, оскільки позивач не довів наявності саме у нього порушених прав та/або інтересів внаслідок недооформлення відповідачем його виходу з числа учасників товариства. Встановлення судом відсутності у позивача порушеного права чи охоронюваного законом інтересу є самостійною, достатньою підставою для відмови в позові.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, рішення судів попередніх інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 08.08.2024 у справі № 911/2602/23 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121021519>.

4. Справи щодо земельних відносин

4.1. Щодо необхідності документального підтвердження виконання орендарем обов'язку з повідомлення орендодавця про намір реалізувати право на укладення договору оренди землі на новий строк

За позиції орендаря щодо направлення повідомлення про намір скористатися переважним правом на укладення договору оренди землі на новий строк засобами поштового зв'язку – рекомендованим листом – з його боку підлягає наданню:

– за умови отримання адресатом поштової кореспонденції: опис вкладення до рекомендованого листа, розрахункова квитанція та рекомендоване повідомлення про вручення поштового відправлення з відображенням інформації про особу отримувача;

– за умови неотримання адресатом поштової кореспонденції, надісланій за належною адресою орендодавця: опис вкладення до рекомендованого листа, розрахункова квитанція, саме поштове відправлення з рекомендованим повідомленням про вручення поштового відправлення з позначками поштового відділення щодо причин його невручення.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу міської ради за позовом ТОВ до міської ради, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору,

на стороні позивача – обслуговуючого кооперативу, про визнання укладеною додаткової угоди до договору оренди земельної ділянки.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Предметом позову в цій справі була вимога про визнання укладеною додаткової угоди до договору оренди земельної ділянки у запропонованій позивачем редакції.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що ТОВ виконало всі вимоги Закону України «Про оренду землі» (далі – Закон) для поновлення орендних правовідносин шляхом визнання додаткової угоди укладеною, а саме: позивач належно виконував свої обов'язки за договором, повідомив орендодавця (відповідача) про намір поновити договірні відносини на новий строк більше ніж за два місяці до закінчення строку дії спірного договору та додав до зазначеного повідомлення проект відповідної додаткової угоди. Орендодавець хоча і не підписав такої угоди, однак і проти поновлення договору не заперечив.

Ураховуючи, що ТОВ продовжувало користуватись земельною ділянкою, наведене обґрунтування з огляду на положення ч. 6 ст. 33 Закону, на думку позивача, було підставою для укладення спірного договору оренди землі на новий строк на тих самих умовах. У зв'язку із цим ТОВ стверджувало, що міська рада неправомірно відмовилася продовжити договір оренди земельної ділянки.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду позов задоволено повністю, ухвалено вважати укладеною додаткову угоду до договору оренди земельної ділянки між міською радою та ТОВ у відповідній редакції.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зауважив, що Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству» законодавець фактично розмежував два механізми, які раніше були закладені в попередній редакції ст. 33 Закону, а саме: реалізацію переважного права на укладення нового договору оренди землі (яке відповідно до чинних приписів Закону врегульовано ст. 33) та реалізацію права на поновлення договору оренди землі (яке регулюється субсидіарно приписами ст. 32-2 Закону та ст. 126-1 ЗК України).

При цьому назву ст. 33 Закону було змінено з «Поновлення договору оренди землі» на «Переважне право орендаря на укладення договору оренди землі на новий строк».

Суди попередніх інстанцій, ухвалюючи рішення по суті спору, встановили, що позивач не пізніше ніж за два місяці до спливу строку згаданого договору оренди звернувся до відповідача з повідомленням про намір скористатись переважним правом на укладення договору оренди землі на новий строк, до якого додав проект договору оренди земельної землі, що підтверджується описом вкладення до цінного листа. Натомість відповідач вимог Закону щодо розгляду листа-повідомлення про поновлення договору оренди земельної ділянки шляхом укладення відповідної додаткової угоди або заперечення проти її укладення не виконав.

Ураховуючи наведене, суди попередніх інстанцій встановили виконання позивачем алгоритму дій, визначеного ст. 33 Закону для поновлення договору оренди, шляхом визнання укладеною додаткової угоди, а отже, і наявність передумов для його поновлення у судовому порядку, і дійшли висновку про належне та своєчасне надіслання такого-листа повідомлення.

Втім, КГС ВС зауважив, що такий висновок був передчасним з огляду на таке.

Як свідчить аналіз положень ст. 33 Закону, чинним законодавством не визначено способу повідомлення про це орендодавця.

КГС ВС вказав на те, що за принципом добросовісності переговорів сторін орендних правовідносин, відтвореним у положеннях ст. 33 Закону, таке повідомлення має бути реалізоване у спосіб, який передбачав би можливість його своєчасного отримання орендодавцем, обізнаність щодо руху та стану відправлення з наданням доказів на підтвердження виконання цієї операції.

Водночас якщо орендодавець заперечує отримання повідомлення орендаря про намір скористатись переважним правом на укладення договору оренди, надісланого засобами поштового зв'язку, то згідно із принципом добросовісності виконання працівниками поштового зв'язку своїх обов'язків зазначене може бути підтверджено або спростовано лише з урахуванням документально засвідченої інформації, яка надається оператором поштового зв'язку,.

При цьому КГС ВС зазначив, що, як вбачається з матеріалів справи та встановлено судами попередніх інстанцій, позивач на підтвердження відповідної обставини надав лише опис вкладення до цінного листа та квитанцію, яка не відповідає вимогам Правил надання послуг поштового зв'язку. Суд попередніх інстанцій не перевірили, чи є така квитанція розрахунковим документом, який може підтвердити надання поштових послуг та має надаватися особам, які їх отримують.

Отже, за відсутності рекомендованого повідомлення про вручення поштового відправлення з відповідною відміткою про вручення поштового відправлення адресатові або поштового відправлення з рекомендованим повідомленням про вручення поштового відправлення без зазначення інформації про його отримання разом з поштовим конвертом та довідкою з визначенням підстав такого неотримання висновки судів попередніх інстанцій є передчасними.

За результатами касаційного провадження судові рішення скасовано, справу направлено на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 17.07.2024 у справі № 911/1284/23 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120682527>.

5. Справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів

5.1. Щодо субсидіарної (додаткової) відповідальності органу місцевого самоврядування за боргами теплопостачального комунального комерційного підприємства

Згідно із ч. 5 ст. 24 ГК України органи місцевого самоврядування несуть відповідальність за наслідки діяльності суб'єктів господарювання, що належать до комунального сектору економіки, на підставах, у межах і порядку, визначених законом. Тому орган місцевого самоврядування, який є засновником теплопостачального комунального комерційного підприємства – боржника та прийняв рішення про його ліквідацію, в розумінні положень ч. 5 ст. 22 Закону України «Про теплопостачання» не є тим суб'єктом, який має нести субсидіарну (додаткову) відповідальність за зобов'язаннями зазначеного комунального підприємства перед постачальниками енергоносіїв, оскільки в цій нормі Закону йдеться лише про можливість забезпечення учасником (засновником) теплопостачальної або теплогенеруючої організації погашення боргу такої організації перед постачальниками енергоносіїв шляхом застосування тих видів забезпечення виконання зобов'язання, які передбачені ст. 546 ЦК України, зокрема в разі, якщо на договірних засадах засновник (учасник) є поручителем такого боржника (ч. 1 ст. 554 цього Кодексу) або заставодавцем – майновим поручителем (ч. 2 ст. 11 Закону України «Про заставу», ч. 5 ст. 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»)

ОП КГС ВС розглянула касаційну скаргу міськради у справі за позовом АТ «НАК «Нафтогаз України» до міськради, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача – ГП «Чигиринські теплові мережі» (далі – Підприємство), про стягнення 6 092 868,11 грн.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Упродовж 2015–2017 рр. АТ «НАК «Нафтогаз України» постачало на користь ГП «Чигиринські теплові мережі» природний газ, проте Підприємство не виконувало свої зобов'язання з оплати газу, що призвело до виникнення заборгованості, а після прийняття рішення про ліквідацію ГП «Чигиринські теплові мережі» ліквідаційна комісія на виконання судового рішення включила до проміжного ліквідаційного балансу грошові вимоги АТ «НАК «Нафтогаз України» в сумі 4 346 487,14 грн, які не було задоволено, оскільки вартість майна боржника становила 1 041 667 грн, тобто не було достатнього майна (коштів), необхідного для виконання зобов'язання.

АТ «НАК «Нафтогаз України» звернулося з відповідним позовом до суду. Позовні вимоги обґрунтовувались тим, що Підприємство не виконало своїх договірних зобов'язань з оплати вартості поставленого природного газу в період із січня 2015 року по березень 2017 року, тому на підставі ч. 5 ст. 22 Закону України «Про теплопостачання» та ст. 619 ЦК України міськрада після прийняття нею рішення про ліквідацію теплогенеруючої організації несе субсидіарну відповідальність за борги Підприємства перед постачальниками енергоносіїв.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, позов задоволено частково. Стягнуто з міськради на користь АТ «НАК «Нафтогаз України» 4 346 487,14 грн боргу з оплати за поставлений природний газ за договорами постачання природного газу. У решті позову відмовлено з огляду на те, що вимоги про стягнення 1 746 380,97 грн неустойки (пені), інфляційних нарахувань і трьох процентів річних, нарахованих на заборгованість, що залишилася непогашеною, не можуть бути пред'явлені до особи, яка несе субсидіарну відповідальність, оскільки позивач не заявляв їх до основного боржника.

ОЦІНКА СУДУ

Колегією суддів КГС ВС справу передано на розгляд ОП КГС ВС у зв'язку з необхідністю відступлення від викладеного в постанові КГС ВС від 22.09.2021 у справі № 924/1274/20 висновку щодо розширеного тлумачення норми ч. 5 ст. 22 Закону України «Про теплопостачання» як такої, що встановлює субсидіарну відповідальність засновника теплопостачальної або теплогенеруючої організації перед постачальниками енергоносіїв у разі прийняття засновником рішення про ліквідацію такої організації – боржника, а саме у правовідносинах, що виникають у зв'язку з відповідальністю органу місцевого самоврядування за борги комунального комерційного підприємства перед постачальниками енергоносіїв.

ОП КГС ВС зауважила, що субсидіарна відповідальність органу місцевого самоврядування за зобов'язаннями комунальних комерційних підприємств не настає, крім випадку, якщо буде доведено, що комунальне комерційне підприємство було доведено до банкрутства саме діями його засновника (учасника) – органу місцевого самоврядування.

Підстави та умови субсидіарної відповідальності визначаються положеннями ст. 619 ЦК України. За загальним змістом цієї норми субсидіарна відповідальність повинна бути передбачена договором або законом, така відповідальність настає за умови пред'явлення вимоги до основного боржника та його відмови від задоволення вимог кредитора або ненадсилання відповіді у розумний строк про задоволення вимоги.

Тобто за змістом названої норми підставою для застосування субсидіарної відповідальності для засновників таких юридичних осіб має бути лише пряма вказівка закону або договору.

Субсидіарна відповідальність передбачена, зокрема, Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», а в подальшому ст. 61 КУзПБ. Згідно із ч. 2 зазначеної статті під час здійснення своїх повноважень ліквідатор, кредитор має право заявити вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства. Розмір зазначених вимог визначається з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою. У разі банкрутства боржника з вини його засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі з вини керівника боржника, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки

чи мають змогу іншим чином визначати його дії, на засновників (учасників, акціонерів) боржника – юридичної особи або інших осіб у разі недостатності майна боржника може бути покладена субсидіарна відповідальність за його зобов'язаннями. Стягнені суми включаються до складу ліквідаційної маси і можуть бути використані лише для задоволення вимог кредиторів у порядку черговості, встановленому цим Кодексом.

Отже, притягнення до відповідальності за ч. 2 ст. 61 КУзПБ є можливим лише у межах справи про банкрутство.

Ураховуючи фактичні обставини справи та особливості комплексного регулювання положеннями ч. 5 ст. 22 Закону України «Про теплопостачання», ст. 176, 546, 619 ЦК України, ст. 24, 74, 78 ГК України та ст. 61 КУзПБ спірних правовідносин, що виникають у зв'язку з відповідальністю органу місцевого самоврядування за борги комунального комерційного підприємства, з метою забезпечення сталості практики вирішення відповідної категорії спорів ОП КГС ВС сформувала такий висновок щодо застосування ч. 5 ст. 22 Закону України «Про теплопостачання» як норми спеціального закону в подібних правовідносинах:

«З урахуванням того, що згідно із ч. 5 ст. 24 ГК України органи місцевого самоврядування несуть відповідальність за наслідки діяльності суб'єктів господарювання, що належать до комунального сектору економіки, на підставах, у межах і порядку, визначених законом, то орган місцевого самоврядування, який є засновником теплопостачального комунального комерційного підприємства – боржника та прийняв рішення про його ліквідацію, в розумінні положень ч. 5 ст. 22 Закону України «Про теплопостачання» не є тим суб'єктом, який має нести субсидіарну (додаткову) відповідальність за зобов'язаннями зазначеного комунального підприємства перед постачальниками енергоносіїв, оскільки в цій нормі Закону йдеться виключно про можливість забезпечення учасником (засновником) теплопостачальної або теплогенеруючої організації погашення боргу такої організації перед постачальниками енергоносіїв шляхом застосування тих видів забезпечення виконання зобов'язання, які передбачено статтею 546 ЦК України, зокрема в разі, якщо на договірних засадах засновник (учасник) є поручителем такого боржника (ч. 1 ст. 554 цього Кодексу) або заставодавцем – майновим поручителем (ч. 2 ст. 11 Закону України «Про заставу», ч. 5 ст. 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»).

ОП КГС ВС відступила від висновку, викладеного в постанові КГС ВС від 22.09.2021 у справі № 924/1274/20.

За результатами розгляду справи судові рішення скасовано та ухвалено нове рішення, яким відмовлено в задоволенні позовних вимог.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 16.08.2024 у справі № 925/80/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121174275>

5.2. Щодо можливості зменшення судом неустойки, передбаченої ч. 2 ст. 785 ЦК України

Санкція, визначена ч. 2 ст. 785 ЦК України, є різновидом неустойки (штрафної санкції), яка вважається законною неустойкою і застосовується в разі, якщо наймач не виконує обов'язку щодо повернення речі.

Неустойка, передбачена зазначеною нормою, може бути зменшена судом за правилами ч. 3 ст. 551 ЦК України

ОП КГС ВС розглянула касаційну скаргу прокурора у справі за позовом прокурора в інтересах держави в особі: 1) ОСОБА_1, ОСОБА_2 до ОСОБА_3 про стягнення 51 309 130,82 грн.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_2 (орендодавець) та ОСОБА_3 (орендар) уклали договір оренди повітряних суден. Проте орендовані повітряні судна відповідач повернув з порушенням строку, встановленого договором.

Предметом позову у справі, яка розглядалась, була вимога прокурора в інтересах держави про стягнення з ОСОБА_3 неустойки за користування транспортними повітряними суднами у сумі 51 309 130,82 грн на підставі ст. 785 ЦК України.

Рішенням суду першої інстанції позовні вимоги задоволені частково, стягнуто на користь держави 25 338 419, 23 грн неустойки за користування транспортними суднами. У задоволенні решти позову відмовлено.

Суд першої інстанції, зважаючи на своє право щодо зменшення пені предмет оренди, правовідносини, що склались між сторонами договору, загальні засади цивільного законодавства, а саме справедливість, добросовісність, розумність, а також враховуючи поведінку відповідача, з метою забезпечення балансу інтересів сторін дійшов висновку про зменшення нарахованої неустойки на 50 %.

Постановою апеляційного господарського суду зазначене рішення скасовано, у задоволенні позову відмовлено повністю.

Суд виходив з того, що у спірному випадку існує проблематика повернення з оренди повітряних суден як специфічного предмета оренди, що залежить не лише від волі відповідача. Водночас поведінка орендодавця у спірних правовідносинах не може бути визнана справедливою та добросовісною. Натомість вини орендаря щодо несвоєчасного повернення предмета оренди немає.

ОЦІНКА СУДУ

Колегією суддів КГС ВС справу передано на розгляд ОП КГС ВС у зв'язку з необхідністю формування однакового підходу щодо можливості комплексного застосування норм права (ч. 3 ст. 551 та ч. 2 ст. 785 ЦК України, ст. 216, 217, 230, 233 ГК України) та необхідністю відступлення від висновку, викладеного в раніше ухвалених постановках КГС ВС від 29.03.2018 у справі № 914/730/17, від 30.10.2019 у справі

№ 924/80/19, стосовно того, що неустойка, заявлена на підставі ч. 2 ст. 785 ЦК України, є самостійною майновою відповідальністю у сфері орендних правовідносин, визначається як подвійна плата за користування річчю за час прострочення і не може бути ототожнена з неустойкою (штрафом, пенею), визначеною ст. 549 ЦК України та ст. 230 ГК України, до якої застосовуються приписи ч. 3 ст. 551 ЦК України, а тому до неустойки у розмірі подвійної орендної плати, передбаченої ч. 2 ст. 785 ЦК України, приписи ч. 3 ст. 551 ЦК України та ст. 233 ГК України щодо можливості зменшення її розміру не застосовуються.

ОП КГС ВС зауважила, що за договором оренди орендар може набувати право користування майном протягом певного строку та зобов'язаний періодично вносити орендні платежі в певні строки, а наприкінці строку, на який майно надане в користування, повернути майно.

До спливу строку, на який майно надано в користування, орендар правомірно користується майном, а відносини сторін регулюються регулятивними нормами (ст. 762 «Плата за користування майном» ЦК України) щодо такого користування. Водночас якщо протягом правомірного користування майном орендар не сплатив чергового орендного платежу, то поведінка орендаря щодо такої несплати є неправомірною, а відносини сторін в цьому випадку регулюються охоронними нормами (зокрема, ч. 2 ст. 625 ЦК України).

Якщо орендар прострочив виконання обов'язку щодо повернення орендованого майна, то така поведінка боржника є неправомірною, а до відносин сторін застосовується охоронна норма ч. 2 ст. 785 ЦК України.

ОП КГС ВС висувала, що санкція, передбачена ч. 2 ст. 785 ЦК України, є неустойкою відповідно до визначення, наданого ч. 1 ст. 549 ЦК України в сукупності із ч. 2 ст. 551 цього Кодексу (штрафною санкцією відповідно до визначення, наведеного у ч. 1 ст. 230 ГК України у сукупності із ч. 3 ст. 231 цього Кодексу).

Тобто санкція, визначена ч. 2 ст. 785 ЦК України, є різновидом неустойки (штрафної санкції), яка вважається законною неустойкою і застосовується у разі, якщо наймач не виконує обов'язку щодо повернення речі.

Така неустойка, передбачена зазначеною нормою, може бути зменшена судом за правилами ч. 3 ст. 551 ЦК України.

ОП КГС ВС відступила від висновку, викладеного в постановках КГС ВС від 29.03.2018 у справі № 914/730/17, від 30.10.2019 у справі № 924/80/19.

За результатами розгляду справи постанову апеляційного господарського суду скасовано та залишено без змін рішення місцевого господарського суду.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 16.08.2024 у справі № 910/14706/22 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121174270>.

5.3. Щодо обов'язку постачальника повернути суму ПДВ, сплачену покупцем за товар, у разі втрати ним статусу платника ПДВ після укладення договору, який визначав ціну товару з урахуванням ПДВ

Постачальник зобов'язаний повернути суму ПДВ, сплачену покупцем за товар, у разі втрати ним статусу платника ПДВ вже після укладення договору, який визначав ціну товару разом з ПДВ (застосування положень ч. 1, 2, 3 ст. 632, ч.1 ст.1212 ЦК України, п. 4, 5 ст. 41 Закону «Про публічні закупівлі»). При цьому, відповідне положення договору (щодо включення суми ПДВ у ціну товару) не потрібно визнавати недійсним.

Неповернення відповідачем позивачеві суми, перерахованої поза межами договірних платежів (суми ПДВ, яка є складовою договірної вартості з урахуванням загальнодержавних податків та зборів, що регулюється податковим законодавством), має наслідком збагачення відповідача.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «МКТ-Ком'юнікейшн» у справі за позовом Військової частини НОМЕР_1 (далі - Військова частина) до ТОВ «МКТ-Ком'юнікейшн» про визнання недійсним пункту договору та стягнення 534 677,51 грн.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У лютому 2022 року Військова частина уклала з ТОВ «МКТ-Ком'юнікейшн» договір на постачання товару на суму 2 700 000 грн, яка включала і податок на додану вартість (ПДВ) у розмірі 450 000 грн.

Вже після оплати та поставки товару Північний офіс Держаудитслужби встановив та повідомив Військовій частині, що ТОВ «МКТ-Ком'юнікейшн» не є платником ПДВ.

Військова частина неодноразово зверталася до скаржника з листами-вимогами про повернення зайво сплачених коштів за Договором. Втім, скаржник не повернув кошти, і військова частина звернулася з позовом до суду. Просила визнати недійсним пункт договору щодо ПДВ та стягнути з ТОВ «МКТ-Ком'юнікейшн» сплачену суму ПДВ, 3% річних та інфляційні втрати.

Суд першої інстанції стягнув з ТОВ «МКТ-Ком'юнікейшн» 450 000 грн безпідставно отриманих коштів у вигляді сплаченої суми ПДВ, у іншій частині в позові відмовив. Суд апеляційної інстанції це рішення залишив без змін.

Рішення судів попередніх інстанцій в частині задоволення позовних вимог мотивовані встановленням відсутності підстав для включення суми ПДВ до ціни товару на дату його постачання, а тому сплачені Військовою частиною на рахунок скаржника грошові кошти у розмірі 450 000 грн підлягають стягненню з останнього на підставі ст.1212 ЦК України

ОЦІНКА СУДУ

Суди попередніх інстанцій встановили, що 17.05.2022 скаржник поставив, а Військова частина прийняла товар на суму 2 700 000 грн з ПДВ та, в цей же день, Військова частина оплатила поставлений скаржником товар у сумі 2 700 000 грн, у тому числі ПДВ 450 000 грн.

За результатом перевірки Північний офіс Держаудитслужби встановив, що відповідно до Реєстру платників єдиного податку скаржник з 01.04.2022 є платником єдиного податку 3-ї групи за ставкою 2%, та, відповідно, не сплачує ПДВ.

На момент укладення Договору від 22.02.2022 скаржник не був наділений пільгами щодо сплати ПДВ і, відповідно, сторони Договору, погодивши, що в ціну розрахункової одиниці вартості товару включено оплату ПДВ, діяли згідно чинного на момент укладення Договору законодавства.

КГС ВС звернув увагу на те, що ч. 4, 5 ст.41 Закону «Про публічні закупівлі» встановлюють, що умови договору про закупівлю не повинні відрізнятися від змісту тендерної пропозиції/пропозиції за результатами електронного аукціону (у тому числі ціни за одиницю товару) переможця процедури закупівлі/спрощеної закупівлі або узгодженої ціни пропозиції учасника у разі застосування переговорної процедури, крім випадків визначення грошового еквівалента зобов'язання в іноземній валюті та/або випадків перерахунку ціни за результатами електронного аукціону в бік зменшення ціни тендерної пропозиції/пропозиції учасника без зменшення обсягів закупівлі. Істотні умови договору про закупівлю не можуть змінюватися після його підписання до виконання зобов'язань сторонами в повному обсязі, крім визначених випадків.

Разом з тим, за визначенням, наведеним у пп. 14.1.178 п. 14.1 ст. 14 ПК України, податок на додану вартість - непрямий податок, який нараховується та сплачується відповідно до норм розд.V цього Кодексу.

Згідно з вимогами підпунктів а) і б) п.185.1 ст.185 ПК України об'єктом оподаткування ПДВ є операції платників податку з постачання товарів/послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України, відповідно до ст. 186 ПК України.

Датою виникнення податкових зобов'язань зі сплати ПДВ з постачання товарів/послуг вважається дата, яка припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, перелічених у п.187.1 ст.187 ПК України.

За своєю правовою сутністю ПДВ є часткою новоствореної вартості та сплачується покупцем (замовником послуг).

Відповідно до висновку ОП КГС ВС від 03.12.2021 у справі № 910/12764/20 хоча ПДВ й включається до ціни товару, однак не є умовою про ціну в розумінні цивільного та господарського законодавства, оскільки не може встановлюватися (погоджуватися чи змінюватися) сторонами за домовленістю, тобто у договірному порядку.

Порядок та механізм нарахування і сплати ПДВ чи навпаки (операції, які не є об'єктом оподаткування або звільнені від оподаткування тощо) врегульовано відповідними нормами ПК України та, відповідно, не можуть встановлюватися (погоджуватися чи змінюватися) сторонами за домовленістю, тобто в договірному порядку.

Враховуючи викладене, КГС ВС дійшов висновку, що відповідач, як одна із сторін зобов'язання, набув кошти, що є предметом спору, за рахунок іншої сторони не в порядку виконання договірної зобов'язання, що виключає застосування до правовідносин сторін норм зобов'язального права, а поза підставами, передбаченими договором поставки, внаслідок їх перерахування на рахунок відповідача понад вартість товару, який було поставлено.

Отже, постачальник зобов'язаний повернути суму ПДВ, сплачену покупцем за товар, у разі втрати ним статусу платника ПДВ вже після укладення договору, який

визначав ціну товару разом з ПДВ (застосування положень ч. 1, 2, 3 ст. 632, ч. 1 ст. 1212 ЦК України, п. 4, 5 ст. 41 Закону «Про публічні закупівлі»). При цьому, відповідне положення договору (щодо включення суми ПДВ у ціну товару) не потрібно визнавати недійсним.

Судами попередніх інстанцій встановлено відсутність доказів того, що відповідач, отримавши від позивача кошти в повному обсязі за поставлений товар в сумі 2 700 000 грн, сплатив 20% ПДВ від цієї суми в розмірі 450 000 грн до бюджету.

За таких обставин, КГС ВС погодився з висновками судів стосовно того, що неповернення відповідачем позивачеві суми, перерахованої поза межами договірних платежів (суми ПДВ, яка є складовою договірної вартості з урахуванням загальнодержавних податків та зборів, що регулюється податковим законодавством), має наслідком збагачення відповідача на суму 450 000 грн, тобто набувач збагатився за рахунок Військової частини поза підставою, передбаченою договором.

Ураховуючи наведене, КГС ВС залишив касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення попередніх інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 14.08.2024 у справі № 910/16625/23 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121047371>.

6. Процесуальні питання

6.1. Стосовно позовної заяви третьої особи із самостійними вимогами щодо предмета спору

Можливість особи вступити у справу шляхом подання позову з метою захисту її порушеного права обмежена, зокрема, предметом спору (об'єктом, щодо якого виник спір) та суб'єктивним складом осіб за первісним позовом. Вимога третьої особи, спрямована на будь-що поза предметом спору між позивачем та відповідачем, не може бути визнана вимогою третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору. Водночас така позовна вимога може бути заявлена в самостійному позові

КГС ВС розглянув касаційні скарги Підприємства гаражного і технічного обслуговування «Автопослуги» обласної організації Всеукраїнської спілки автомобілістів (далі – Підприємство) та ГО «Всеукраїнська спілка автомобілістів» (далі – ГО) за позовом Підприємства до ТОВ «Елайттен Плюс» (далі ТОВ-1), обласної організації Всеукраїнської спілки автомобілістів, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача – ТОВ «Концертно-спортивний комплекс «Львів» (далі – ТОВ - 2), третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача-1 – міська рада, за участю прокуратури про визнання недійсним договору купівлі-продажу та за позовом третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору – ГО до Підприємства, ТОВ-1, ТОВ-2 про визнання недійсними договорів

купівлі-продажу, скасування державної реєстрації та визнання права власності на автостоянку.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ:

Підприємство звернулося з позовом до ТОВ-1 та обласної організації Всеукраїнської спілки автомобілістів про визнання недійсним договору купівлі-продажу нерухомого майна, укладеного між позивачем та ПП, з підстав невідповідності договору купівлі-продажу нерухомого майна положенням ст. 25 ЦК УРСР.

ГО (третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору) звернулося до суду з позовом до Підприємства та ТОВ-1 про визнання недійсним того самого договору купівлі-продажу, укладеного між Підприємством та ПП. Позов обґрунтовано тим, що автостоянка була колективною власністю ГО і продаж цього майна без їхньої згоди є незаконним.

Надалі ГО подала заяву про зміну предмета позову за позовною заявою третьої особи, в якій додатково зазначила відповідачем ТОВ-2 та збільшила позовні вимоги, включивши до них визнання недійсним договору купівлі-продажу будівель і споруд, укладеного між ТОВ-1 і ТОВ-2, скасування державної реєстрації права власності за відповідачами та визнання права власності на відповідне нерухоме майно за ГО.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні первісного позову та задовольнив позов третьої особи із самостійними вимогами повністю.

Суд апеляційної інстанції скасував рішення суду першої інстанції в частині задоволення позову третьої особи, відмовивши в задоволенні позову ГО, вказавши, що нові позовні вимоги спрямовані до інших осіб і вони не можуть визнаватись вимогою третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС розглянув касаційні скарги підприємства та ГО, перевірів правильність застосування норм матеріального та процесуального права судами попередніх інстанцій, зокрема щодо ст. 46, 49 ГПК України, а також ст. 388 ЦК України. КГС ВС зауважив, що переглядає оскаржувану постанову апеляційного суду лише в частині позовних ГО.

Колегія суддів погодилася з висновком апеляційного суду: ГО у своєму позові змінило предмет спору, що виходило за межі первісного предмета позову підприємства. Позовні вимоги, які не стосувалися безпосередньо первісного договору, не могли бути розглянуті як частина цієї справи.

КГС ВС визнав обґрунтованими висновки суду апеляційної інстанції про те, що нові позовні вимоги, викладені ГО в заяві про зміну предмета позову, а саме вимоги про визнання недійсним договору між ТОВ-1 та ТОВ-2, скасування державної реєстрації прав власності на спірне нерухоме майно за відповідачами та визнання за нею права власності на відповідне нерухоме майно, спрямовані до інших осіб у цій справі – ТОВ-2 і не можуть визнаватись вимогою третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору.

КГС ВС зазначив, що відповідно до ст. 49 ГПК України треті особи, які заявляють самостійні вимоги, можуть вступити у справу до закінчення підготовчого провадження, але ці вимоги мають бути безпосередньо пов'язані з предметом спору між сторонами. ГО, заявляючи нові позовні вимоги, фактично розширило предмет спору, що виходить за межі допустимого в рамках однієї справи.

Колегія суддів висувала, що можливість третьої особи вступити у справу з самостійними вимогами (шляхом подання позову з метою захисту її права) обмежена предметом спору та складом сторін за первісним позовом, як це передбачено ст. 49 ГПК України. Отже, у разі подальшого заявлення додаткових (нових) позовних вимог, у тому числі із залученням нових учасників процесу (наприклад, додаткового відповідача), втрачається сенс вступу такої особи у вже існуючу справу з метою вирішити спір не на користь позивача, а на свою користь.

КГС ВС наголосив, що вимога третьої особи, спрямована на будь-що поза предметом спору між позивачем та відповідачем, не може бути визнана вимогою третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору. Водночас така позовна вимога може бути заявлена у самостійному позові.

ВС зазначив, що нові позовні вимоги ГО про зміну предмета позову щодо договору та скасування державної реєстрації не можуть бути визнані вимогами третьої особи у межах цієї справи, адже ГО не є стороною оспорюваних нею договорів, укладених між відповідачами (за позовом третьої сторони).

З огляду на викладене КГС ВС залишив постанову суду апеляційної інстанції без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 30.07.2024 у справі № 914/158/22 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120858396>.

6.2. Щодо визнання зловживанням процесуальними правами заявником при поданні позову як третьої особи із самостійними вимогами

Зловживання процесуальними правами – це процесуальне правопорушення, яке характеризується умисними недобросовісними діями учасників господарського процесу (їх представників), що призводять до порушення процесуальних прав інших учасників процесу, з метою перешкоджання господарському судочинству, що є підставою для застосування судом процесуальних санкцій (позбавлення права на процесуальну дію або застосування судом інших негативних юридичних наслідків, передбачених законом).

Подання заявницею позову третьої особи із самостійними вимогами з єдиною метою набути процесуально-правовий статус учасника цього судового розгляду, а не з метою вирішити спір на свою користь є прямим свідченням її наміру ускладнити реалізацію прав позивача та відповідача в цій справі на доступ до правосуддя, зокрема, розгляду спору в межах розумних строків, що свідчить про зловживання процесуальними правами

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ТОВ «Директорія Затишку» до ОСББ «Гагарінське плато 5/2» про ліквідацію об'єднання співвласників багатоквартирного будинку.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ТОВ «Директорія Затишку» звернулось до господарського суду з позовом до ОСББ «Гагарінське плато 5/2» про припинення ОСББ «Гагарінське плато 5/2» в результаті ліквідації; призначення ліквідаційної комісії з припинення ОСББ «Гагарінське плато 5/2», голови ліквідаційної комісії та встановлення порядку і строку заявлення кредитором своїй вимог до ОСББ «Гагарінське плато 5/2».

03.05.2024 до господарського суду надійшла позовна заява третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, ОСОБА_1 з вимогами: про припинення ОСББ «Гагарінське плато 5/2» в результаті ліквідації; про призначення ліквідаційної комісії з припинення ОСББ «Гагарінське плато 5/2», голови ліквідаційної комісії та встановити порядок і строк заявлення кредитором своїй вимог до ОСББ «Гагарінське плато 5/2».

Господарський суд ухвалою у справі № 916/3011/21 позовну заяву третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмету спору, ОСОБА_1 та додані до неї документи повернув без розгляду, мотивуючи своє рішення тим, що вимоги ОСОБА_1 є повністю тотожними предмету судового дослідження за первісним позовом і не є самостійною вимогою на предмет позову в розумінні ч. 1 ст. 49 ГПК України.

10.05.2024 на адресу суду надійшла позовна заява третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору ОСОБА_1 з вимогами: про визнання недійсним рішення установчих зборів ОСББ «Гагарінське плато 5/2», оформленого протоколом ОСББ, про скасування державної реєстрації ОСББ «Гагарінське плато 5/2».

Господарський суд ухвалою від 15.05.2024 у справі № 916/3011/21, яку апеляційний господарський суд постановою від 01.07.2024 залишив без змін, визнав подання ОСОБА_1 заяви про вступ у справу в якості третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, від 10.05.2024 зловживанням процесуальними правами. Заяву ОСОБА_1 про вступ у справу в якості третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, від 10.05.2024 залишив без розгляду.

ОЦІНКА СУДУ

Згідно з ч. 1 ст. 43 ГПК України учасники судового процесу та їх представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається.

Обов'язок добросовісного користування процесуальними правами передбачає їх використання не на шкоду іншим учасникам, а також не всупереч завданням господарського судочинства.

КГС ВС відзначив, що зловживання процесуальними правами - це процесуальне правопорушення, яке характеризується умисними недобросовісними діями учасників господарського процесу (їх представників), що призводять до порушення процесуальних прав інших учасників процесу, з метою перешкоджання господарському судочинству, що є підставою для застосування судом процесуальних санкцій (позбавлення права

на процесуальну дію або застосування судом інших негативних юридичних наслідків, передбачених законом).

Правовідносини суду з кожним учасником процесу підпорядковані досягненню головної мети - ухваленню законного та обґрунтованого рішення, а також створенню особам, що беруть участь у справі, процесуальних умов для забезпечення захисту їх прав і так само прав та інтересів інших осіб. У разі ж коли сторона у справі вчиняє будь-яку процесуальну дію не з цією метою, а задля досягнення якихось сторонніх цілей (для введення суду в оману, для затягування розгляду, для створення перешкод опоненту) вона виходить за межі дійсного змісту свого права, тобто зловживає ним.

Зловживання процесуальними правами зводиться до того, що особа реалізує свої процесуальні права і вчиняє передбачені процесуальним законодавством процесуальні дії, але робить це на шкоду іншим особам, з метою, яка не співпадає з завданням господарського процесу, визначеним у ст. 2 ГПК України (справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави).

Дослідивши зміст заявлених ТОВ «Директорія Затишку» позовних вимог у цій справі та позовних вимог ОСОБА_1, яка бажає вступити у справу як третя особа з самостійними вимогами, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, вважав, що остання заявила позовні вимоги стосовно предмету спору - правомірності створення та припинення діяльності юридичної особи - ОСББ «Гагаринське плато 5/2», що є повністю тотожними предмету судового дослідження за первісним позовом і не є самостійною вимогою на предмет позову в розумінні ч. 1 ст. 49 ГПК України. Тобто, суди вважали, що повторно заявлені ОСОБА_1 вимоги не є самостійними вимогами на предмет спору в розумінні ст. 49 ГПК України, не мають характеру самостійності, зокрема, мети вирішити спір не на користь позивача, а на свою користь.

Водночас, суд першої інстанції врахував, що заявниця раніше здійснювала спробу без належних підстав отримати процесуально-правовий статус третьої особи у даному провадженні; позов у цій справі подано позивачем у жовтні 2021 року, а ОСОБА_1 із заявою про вступ у справу в якості третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, звернулась до суду більше ніж через два роки після порушення провадження у цій справі.

Також суд першої інстанції врахував, що за усталеною судовою практикою, звернення особи з позовною вимогою про скасування державної реєстрації ОСББ (реєстраційного запису) є підставою для закриття провадження у справі за такими вимогами за відсутності юридичного спору, що в свою чергу свідчить про те, що заявлені ОСОБА_1 вимоги про скасування державної реєстрації ОСББ «Гагаринське плато 5/2» є поданням завідомо безпідставного позову.

КГС ВС дійшов висновку, що суд першої інстанції цілком обґрунтовано застосував ст. 43 ГПК, так як подання заявницею позову третьої особи з самостійними вимогами з єдиною метою набути процесуально-правовий статус учасника цього судового розгляду, а не з метою вирішити спір на свою користь, є прямим свідченням її наміру ускладнити

реалізацію прав позивача та відповідача у цій справі на доступ до правосуддя, зокрема, розгляду спору у межах розумних строків, що, в свою чергу, свідчить про зловживання процесуальними правами.

Ураховуючи наведене, КГС ВС залишив касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення попередніх інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 14.08.2024 у справі № 916/3011/21 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121021555>.

6.3. Щодо порядку подання заперечень проти вирішення спору в господарському суді та залишення позову без розгляду на підставі п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України у зв'язку з укладенням сторонами арбітражного застереження

Оскільки законом не встановлено вимог щодо форми вираження стороною своїх заперечень проти розгляду справи господарським судом у порядку п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України, такі заперечення можуть бути викладені у відзиві на позов або в письмовому чи усному клопотанні.

Викладення відповідачем заперечень проти розгляду справи господарським судом у відзиві, зокрема, до викладення заперечень проти позову щодо наведених позивачем обставин та правових підстав позову, що фактично є змістом першої заяви по суті відповідача – відзивом, не свідчить про те, що такі заперечення подано відповідачем пізніше подання ним першої заяви щодо суті спору, як і не спростовує того, що такі заперечення подані відповідачем до подання ним першої заяви щодо суті спору

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ЗАТ «Axis Industries» у справі за позовом скаржника до Львівського міського комунального підприємства «Львівтеплоенерго» про визнання укладеними додаткових угод до контрактної угоди.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У січні 2024 року ЗАТ «Axis Industries» (далі - позивач) звернулось до господарського суду з позовом до Львівського міського комунального підприємства «Львівтеплоенерго» (далі - Підприємство) про визнання укладеними додаткових угод до контрактної угоди.

Відповідач у поданому відзиві, з посиланням на п. 1 ч. 1 ст. 20, ч. 5 ст. 29, 366, п. 1 ч. 1 ст. 175 ГПК України, а також приписи ст. 75, 77 Закону України «Про міжнародне приватне право» та умови укладеної контрактної угоди, вказував на те, що даний спір не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства, оскільки сторони у контрактній угоді визначили, що вирішення всіх спорів здійснюється Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України, тобто, контрактна угода містить арбітражне застереження.

Крім того, представник відповідача у підготовчому засіданні просив залишити без розгляду позовну заяву, на підставі п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України.

Ухвалою господарського суду, яка залишена без змін постановою апеляційного господарського суду, позов залишено без розгляду на підставі п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України.

Суд першої інстанції, з яким також погодився й апеляційний господарський суд, виходив з того, що сторонами спору укладено арбітражне застереження, яке є дійсним та не втратило чинності, щодо якого не встановлено неможливості його виконання.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що спір у даній справі зумовлений виконанням контрактної угоди. У контрактній угоді міститься арбітражне застереження по врегулюванню спорів, а саме, що остаточне врегулювання спорів здійснюється Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України (п.6.2.6(i) Спеціальних умов Контракту), які мають пріоритетність застосування між контрактними документами, що врегульовано пунктом 1.2 контрактної угоди.

Під час вирішення питання залишення позову без розгляду з підстав, передбачених п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України, господарський суд має встановити наявність сукупності таких умов: існування арбітражної угоди, за якою позов у питанні, що порушено у державному суді, належить до компетенції Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України; від відповідача не пізніше початку розгляду справи по суті, але до подання ним першої заяви щодо суті спору надійшли заперечення проти вирішення спору в господарському суді; встановлення судом *prima facie* дійсності, чинності та виконуваності арбітражної угоди.

КГС ВС відзначив, що суди попередніх інстанцій встановили наявність в укладеній сторонами контрактній угоді арбітражного застереження по врегулюванню спорів саме Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України (п.6.2.6(i) Спеціальних умов Контракту), тобто, згідно із застереженням сторони погодили, що усі спори розбіжності чи вимоги, які виникають із контрактної угоди підлягають вирішенню зазначеним арбітражним судом.

Крім того, судами встановлено, що ухвалою господарського суду судом прийнято позовну заяву до розгляду, відкрито провадження у справі за правилами загального позовного провадження та призначено підготовче засідання на 15.02.2024.

15.02.2024 через систему «Електронний суд» від представника відповідача надійшов відзив на позовну заяву, в якому останній, зокрема, з посиланням на п. 1 ч. 1 ст. 20, ч. 5 ст. 29, 366, п. 1 ч. 1 ст.175 ГПК України, а також приписи ст. 75, 77 Закону України «Про міжнародне приватне право» та умови укладеної контрактної угоди, вказував на те, що даний спір не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства, оскільки сторони у контрактній угоді визначили, що вирішення всіх спорів здійснюється Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України. Крім того просив суд поновити строк на подання відзиву на позовну заяву, а також просив суд продовжити строк підготовчого провадження для можливості надати додаткові докази.

Ухвалою господарського суду 15.02.2024 постановлено: поновити строк на подання відзиву на позовну заяву, прийняти та долучити його до матеріалів справи;

продовжити позивачу строк на подання відповіді на відзив до 22.02.2024 включно; підготовче засідання відкласти на 20.03.2024.

Позивач через систему «Електронний суд» 22.02.2024 надіслав до суду першої інстанції заперечення на відзив, у якому не погодився з відповідачем про те, що даний спір не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

08.03.2024 від відповідача надійшла відповідь на відзив позивача, в якій відповідач вкотре зазначав, що в укладеній між сторонами контрактній угоді наявне арбітражне застереження, відповідно справа не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства у зв'язку з чим цю справу повинен розглядати МАКС при Торгово-промисловій палаті України.

Представник відповідача в підготовчому засіданні 20.03.2024 просив суд залишити без розгляду позовну заяву, на підставі п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України, зазначивши, що заперечення проти розгляду справи господарським судом ним висловлені першочергово до викладу заперечень щодо позову у відзиві на позовну заяву.

КГС ВС відхилив доводи скаржника про те, що відповідачем до подання відзиву не були подані заперечення проти вирішення спору в господарському суді, оскільки, відповідачем викладені свої заперечення проти розгляду справи господарським судом, в порядку п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України, у відзиві, а те що відповідач не виклав окремого клопотання про залишення позову без розгляду чи не зазначив окремим пунктом у прохальній частині відзиву не спростовує змісту самих заперечень відповідача проти розгляду позову господарським судом, оскільки законом не встановлено вимог щодо форми вираження стороною своїх заперечень в порядку п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України, тому такі заперечення можуть бути викладені у відзиві на позов або письмовому чи усному клопотанні.

При цьому представник відповідача в підготовчому засіданні просив суд залишити без розгляду позовну заяву, на підставі п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України.

КГС ВС погодився з тим, що викладення відповідачем заперечень проти розгляду справи господарським судом у відзиві, зокрема, до викладення заперечень проти позову щодо наведених позивачем обставин та правових підстав позову, що фактично є змістом першої заяви по суті відповідача - відзивом, не свідчить про те, що такі заперечення подано відповідачем пізніше подання ним першої заяви щодо суті спору як і не спростовують того, що такі заперечення подані відповідачем до подання ним першої заяви щодо суті спору.

Враховуючи, що позивачем та відповідачем укладено контрактну угоду, в якій міститься арбітражне застереження по врегулюванню спорів; відповідач до початку розгляду справи по суті та до подання ним першої заяви щодо суті спору, подав клопотання, у якому заперечив проти вирішення даного спору у господарському суді, в матеріалах справи відсутні докази, що арбітражне застереження є недійсним, втратило чинність або не може бути виконано, суди попередніх судових інстанцій дійшли заснованого на законі висновку про наявність підстав для залишення позову без розгляду на підставі п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України.

Ураховуючи наведене, КГС ВС залишив касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення попередніх інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 06.08.2024 у справі № 914/135/24 можна ознайомитись за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120925721>.

6.4. Про зупинення провадження у справі у зв'язку з необхідністю звернення із судовим дорученням про вручення судових документів

Вручення судового документа учаснику справи – іноземному суб'єкту – має відбуватися з дотриманням вимог Конвенції про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах, порушення яких є підставою для зупинення провадження у справі

КГС ВС розглянув касаційну скаргу банку у справі за позовом скаржника та за позовом третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, – ТОВ «Грін Хотел» до ТОВ «Оздоровчо-профілактичний комплекс «Планета Здоров'я» про усунення перешкод в користуванні майном шляхом виселення, особа, яка не брала участі у справі та зверталася з апеляційною скаргою – ОСОБА_1, на ухвалу апеляційного суду про зупинення провадження у справі.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Банк і ТОВ «Грін Хотел» звернулися з вимогою усунути перешкоди в користуванні майном шляхом виселення ТОВ «Оздоровчо-профілактичний комплекс «Планета Здоров'я» з кількох нежитлових будівель та земельних ділянок.

Суд першої інстанції задовольнив позов банку повністю та відмовив у задоволенні позовних вимог третьої особи із самостійними вимогами щодо предмета спору ТОВ «Грін Хотел».

Апеляційний господарський суд зупинив провадження до отримання відповіді на судові доручення про вручення документів апелянту ОСОБА_1 у Німеччині.

ОЦІНКА СУДУ

Банк подав касаційну скаргу, оскаржуючи зупинення провадження, мотивуючи тим, що суд апеляційної інстанції необґрунтовано застосував Конвенцію про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах. Скаржник стверджував, що вручити документи ОСОБА_1 (апелянтці, яка мешкає в Німеччині) можна було шляхом надіслання поштою, а не через офіційний запит до Центрального органу запитуваної Держави – Німеччини, оскільки що апеляційний суд поклався виключно на заяви самої ОСОБА_1 щодо її громадянства та місця проживання (Німеччина) без надання нею офіційних доказів, таких як паспорт або довідка про реєстрацію місця проживання. Скаржник підкреслював, що зупинення провадження суттєво затягує розгляд справи, що суперечить праву на судовий розгляд упродовж розумного строку.

Колегія суддів КГС, посилаючись на те, що про розгляд цієї справи необхідно повідомити скаржника (ОСОБА_1) у порядку, передбаченому зазначеною Конвенцією, зазначив, що суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що судові документи підлягають надісланню до Центрального органу відповідної запитуваної Держави (Федеративної Республіки Німеччина) для їх подальшого вручення ОСОБА_1. Зупиняючи провадження, апеляційний суд встановив, що ОСОБА-1 є іноземним суб'єктом.

Крім того, КГС ВС наголосив, що міжнародні договори, до яких приєдналася Україна, мають пріоритет у таких ситуаціях.

Згідно зі ч. 1 ст. 15 Конвенції якщо документ про виклик до суду або аналогічний документ підлягав передачі за кордон з метою вручення відповідно до положень цієї Конвенції і відповідач не з'явився, то судові рішення не може бути винесено, поки не буде встановлено, що: а) документ був вручений у спосіб, передбачений внутрішнім правом запитуваної Держави для вручення документів, складених у цій країні, особам, які перебувають на її території, б) документ був дійсно доставлений особисто відповідачеві або за його місцем проживання в інший спосіб, передбачений цією Конвенцією, і в кожному з цих випадків вручення або безпосередня доставка були здійснені в належний строк, достатній для здійснення відповідачем захисту.

З огляду на викладене КГС ВС дійшов висновку про обґрунтованість оскаржуваної ухвали в частині зупинення провадження у справі у зв'язку з необхідністю звернення із судовим дорученням про вручення судових документів.

За результатами касаційного провадження ухвалу суду апеляційної інстанції залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 06.08.2024 у справі № 914/1280/23 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120858357>.

Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР за серпень 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного господарського суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду, судові палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. Київ, 2024. – 36 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 so.supreme.court.gov.ua